

preventive working with parents of adolescents at risk, as one of the decisive factors in the success of a prevention program implemented in the school system. Until effective methods of prevention at the interpersonal level of the parents we include: individual counseling troubled family members, talking, visiting family, holding *obschesemeynyh* meetings, discussion, group training, parenting lectures, case parents meeting invitation medical professionals and law enforcement agencies, groups parental support, correspondence.

Key words: anti-drug operation, the system of prevention of drug use, the educational process, parents of adolescents at risk.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.015.31-053.6

Д. Ю. Малков

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

Утвердження нової парадигми соціальних цінностей українського суспільства неможливо без прийняття й впровадження їх людьми, які у своїй діяльності розробляють і реалізують соціальну державну політику в усіх сферах суспільного життя.

Перехід до іншої системи політичного, економічного і соціального розвитку детермінує заміну та модернізацію складових суспільного ідеалу – ідей, уявлень, цінностей, норм. Необхідність зміни старої парадигми соціальних цінностей викликана її неспроможністю створювати в суспільній свідомості новітнє розуміння й пояснення державотворчих, соціально-економічних, політичних, культурних процесів, що відбуваються в Україні, надавати адекватні моделі поведінки громадян у сучасних умовах суспільної трансформації.

Соціально-економічними умовами формування соціальної парадигми є побудова в Україні незалежної, демократичної держави з громадянським суспільством, що потребує формування в масовій свідомості нових орієнтирів і цілей суспільного розвитку, соціальних цінностей, життєвих орієнтацій і норм поведінки громадян.

Вирішення проблем формування й впровадження нової парадигми соціально-педагогічних цінностей безпосередньо залежить від розв'язання педагогічною наукою загальних проблем в освіті, зокрема, досягнення стабільності в організації дозвілля та навчання молоді, особливо підлітків, вирішення низки їх соціальних проблем, а також

впровадження науково-обґрунтованих технологій щодо соціалізації підлітків.

Завдання нової парадигми спонукали дослідників до перегляду деяких методологічних аспектів виховання підлітків, саме: проблем соціалізації особистості (І. Бех, М. Боришевський, М. Лукашевич, Є. Монозон, І. Мигович, С. Савченко, С. Харченко та інші); визначення психолого-педагогічних основ формування особистості та характеристик її рис (Л. Божович, В. Рибалка, Г. Костюк, Н. Кузьміна, С. Сисоєва та інші); особливості соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (В. Бочарова, Р. Вайнола, Н. Заверіко, А. Капська, Л. Міщик та інші); вивчення проблем розвитку особистості в умовах життєдіяльності за різними напрямками позанавчальної роботи (Л. Гордін, О. Дубогай, О. Карпенко, Т. Карпенчук, О. Киричук, Л. Сущенко та інші).

Практична перевірка ефективності соціально-педагогічних умов щодо формування якостей особистості підлітків в соціалізуючому процесі відбувалась через набуття соціально-педагогічних знань педагогами-організаторами клубних об'єднань за місцем проживання. Наша робота була спрямована на розв'язання таких завдань: виконання і перевірка ефективності технологій формування соціально-педагогічних знань із соціалізації особистості; вивчення особливостей формування знань із соціалізації особистості підлітка через змістовне дозвілля педагогами-організаторами з різним рівнем сформованості (інформаційного, репродуктивного компонентів та прояву активної діяльності через організацію дозвілля у клубному об'єднанні за місцем проживання); виявлення ситуацій, в яких педагоги-організатори та працівники клубного об'єднання за місцем проживання виявляють потребу у застосуванні набутих знань та передачі набутого досвіду роботи щодо організації змістовного дозвілля підлітків; перевірка динаміки зростання показників сформованості соціально-педагогічних знань працівників клубного об'єднання за місцем проживання; встановлення взаємозалежності між рівнями кожного досліджуваного компонента.

В основу нашої роботи покладено програму, яка передбачала розробку та впровадження нових технологій формування соціально-педагогічних знань працівників клубного об'єднання за місцем проживання з урахуванням інших педагогічних умов.

Сутністю дослідження, яка зумовила результативність процесу формування соціально-педагогічних знань працівників клубного об'єднання за місцем проживання, стало їх залучення до оволодіння додатковими знаннями щодо соціалізації особистості підлітка завдяки включенню їх у систему спеціально організованих занять.

З метою виявлення ефективності запропонованих технологій було визначено експериментальні та контрольні групи серед працівників клубного об'єднання за місце проживання.

Метою роботи в експериментальних групах було формування соціально-педагогічних знань працівників у процесі застосування

запропонованої роботи по розвитку трьох компонентів: інформаційного, репродуктивного та діяльнісного. Особлива увага зверталася при цьому на формування позитивного фасілітаційного ставлення працівників клубного об'єднання за місцем проживання до змістовного дозвілля підлітків та організації різних видів соціально-педагогічної діяльності, пов'язаних з цим напрямом соціально-виховної діяльності, прагнення до особистісного зростання через оволодіння знаннями технологій дозвіллевої діяльності, а не тільки відтворення здобутих у процесі навчання знань. У контрольній групі ставилось завдання для опанування працівниками клубного об'єднання за місцем проживання техніками оволодіння знаннями для виконання завдань репродуктивного характеру.

У ході роботи, спрямованої на формування знань з технології соціально-педагогічної діяльності за місцем проживання було доцільним використання високоякісного унаочнення, яке має значний інформаційний потенціал, викликає позитивне ставлення і спонукає до бажання практично включитися до змістовної дозвіллевої діяльності підлітків. У нашому випадку таким унаочненням стали: відеофільми з фрагментами показу зразків асоціальної організації дозвілля, журнали обліку та характеристики дітей з неповних та неблагополучних сімей, а також – відзняті нами фільми з кадрами спортивних олімпіад, відеозьомки поставлених за нашими сценаріями театральних вистав. Тобто зміст фільмів яскраво представив позитивні результати роботи експериментальних гуртків.

Варто відзначити, що ефективність запропонованої нами методики формування знань щодо соціально-педагогічної діяльності у клубному об'єднанні за місцем проживання значною мірою залежить від соціального середовища, у якому працюють і педагоги-організатори, і підлітки. З цією метою перед початком занять ми розробили рекламну стратегію, відповідним чином обладнали кімнати, створюючи специфічний інтер'єр, який сприяє глибинному сприйняттю теми

Велика увага нами приділялась розкриттю талантів кожного підлітка – члена клубного об'єднання. З цією метою для працівників клубного об'єднання за місцем проживання нами були запропоновані наступні завдання:

- 1) пояснити особливості розвитку особистості підлітка;
- 2) пояснити, як саме інформативні знання отримані в секції (гуртку) забезпечують загальний інтелектуальний рівень підлітка.

Відповіді учасників експериментальних груп були значно глибшими, змістовними, свідчили про орієнтацію у педагогіці, віковій та педагогічній психології. Педагоги зазначали, що для підліткового віку характерними є пріоритет дитячої спільноти над впливом дорослого оточення; що відбувається переорієнтація спілкування з дорослими на спілкування із ровесниками. Респонденти продемонстрували обізнаність з психологією підліткового віку, зазначили що для підлітків характерні почуття дорослості, потреба в самореалізації та суспільному визнанні,

прагнення до самоствердження, вміння підпорядкуватись нормам колективного життя. Працівники клубного об'єднання за місцем проживання зазначали, що кожна влучно організована форма, навіть проста екскурсія до парку, несе у собі інформативне навантаження, спонукає до набуття знань з історії, біології чи художньої літератури.

У результаті проведеної роботи ми змогли відзначити, що 43% учасників експериментальних груп правильно дійшли висновку щодо зв'язку змісту дозвіллевої діяльності за місцем проживання та особливостей соціалізації особистості. Ми визначили, що всі клубні, дворові, гурткові секційні заходи, мають відповідати інтересам кожної особи, зокрема: при їх плануванні необхідно враховувати режим денний підлітка; змістовна дозвіллева діяльність повинна бути підпорядкована суспільно-корисній меті; всі заходи потрібно проводити відповідно із загальним планом роботи, проте не відкидається можливість проведення незапланованих акцій, особливо якщо їх організацію ініціюють самі підлітки.

Таким чином, результати нашого дослідження свідчать про те, що працівники, які входили до експериментальних груп, вирізняються більшим рівнем самостійності при засвоєнні знань, порівняно з учасниками контрольних груп.

Аналіз виконання завдань дозволив нам відзначити, що учасники контрольної групи не досить вдало користуються отриманою інформацією, відчують труднощі при перенесенні знань у нестандартну ситуацію і не знають, як поповнити їх в разі потреби. Вони не усвідомлюють, що отриманий досвід у сфері соціалізації особистості підлітка через клубне об'єднання за місцем проживання повинен бути використаний у сучасних нетрадиційних умовах. Варто відзначити, що в середньому по три учасники кожної контрольної групи моделювали власні ситуативні пропозиції на основі синтезу знань про сучасні умови соціалізації особистості підлітка через клубне об'єднання за місцем проживання. Решта учасників використовували типові ситуації, запропоновані нами, при цьому 39% із них показали достатній рівень набутих знань щодо перенесення їх в нову нестандартну ситуацію.

На завершальному етапі вивчення основ соціалізації особистості підлітка в умовах клубного об'єднання за місцем проживання була проведена обробка всіх отриманих результатів.

Важливого значення набуває емоційне почуття працівника клубного об'єднання за місцем проживання, його творче ставлення до набутих нових знань, яке визначалося через самостійну роботу у сфері змістовного дозвілля по соціалізації особистості підлітка; та його самооцінка.

Цінність виконання роботи такого типу полягає у змісті розроблених учасниками пропозицій, їх своєрідності. Це дало нам можливість оцінити рівень творчої інтерпретації означеної проблеми працівниками клубного об'єднання за місцем проживання. Домінування нестандартних відповідей, їх зв'язок з реальністю та в деякій мірі прояв

романтизму дозволив розподілити самостійні роботи за рівнем сформованості репродуктивного компонента. Орієнтація на підвищення інтелектуального потенціалу кожного підлітка дозволила виявити завдяки цим формам роботи рівень сформованості самооцінки працівників клубного об'єднання за місцем проживання.

За результатами аналізу відповідей, в основному виявлено низький і середній рівень сформованості репродуктивного компонента в учасників контрольних груп. Вони виявили певне незадоволення від поставлених завдань.

Такий стан речей обумовлений, на нашу думку, переважанням авторитарного стилю спілкування, невмінням наставника створити творче, демократичне середовище для розкриття та отримання підлітками знань, вмінь та навичок.

Позитивні результати забезпечувались ходом підготовки до вивчення особливостей соціалізації особистості підлітка через участь у клубному об'єднанні за місцем проживання. Під час системної підготовки учасники семінару спочатку знайомилися із основами педагогіки, психології, соціальної педагогіки, потім – з технологіями проведення індивідуальних, групових та диференційованих форм соціально-виховної роботи, особливостями залучення до таких форм роботи підлітків із неблагополучних сімей, друзів із двору, школи тощо.

Слід зазначити, що у процесі організації працівниками клубного об'єднання за місцем проживання змістовного дозвілля підлітків за місцем проживання здійснюється їх включення не лише у процес оволодіння знаннями, а й у практичну діяльність. Це, наприклад, були завдання такого типу: скласти орієнтовний план проведення: «Свята вулиці», «Свята сім'ї»; тематичних вечорів: «День іменинника», «Батьківський день», «День театру», «День гри та іграшки», «День малюка», «День сюрпризів», підготувати та провести бесіди на тему: «Енциклопедія сучасної рок-музики», «Ми і наші кумири», «В світі театру», «Чи просто бути «зіркою» спорту», «Різні шляхи до Олімпу», «Про спорт і фізкультуру»; акції: «Свято м'яча», «Весела спартакіада», «Новорічна снігова ігротека», «Весняний ярмарок талантів», «Фестиваль клубних театрів»; спільні засідання педагогів-організаторів, підлітків, батьків у формі: «Театральної гостинної», «Клубу юних леді та джентльменів», «Клубу знавців мистецтва», «Штабу Олімп».

Ці форми роботи були спрямовані на формування активної творчої діяльності працівників клубного об'єднання за місцем проживання. Моделювання таких заходів на заняттях у процесі здійснення програми нашого семінару сприяло активізації діяльності по формування та розвитку творчої особистості підлітка.

Результати проведеної експериментальної роботи ми змогли врахувати у ході організації та проведення працівниками клубного об'єднання за місцем проживання дозвіллевих заходів з підлітками з метою формування тих якостей, які сприяють оптимізації соціально-

педагогічних дій по соціалізації підлітків.

Аналіз наведених вище результатів дає підстави говорити про ефективність запропонованої методики по формуванню якостей особистості, в соціалізуючому процесі клубного об'єднання за місцем проживання різними працівниками з різним освітнім статусом, професійною підготовкою. Запропонована нами методика передбачає дотримання послідовного виконання і взаємозв'язку всіх етапів: підготовчого, соціально-діяльнісного, врахування рівня сформованості у працівників клубного об'єднання за місцем проживання інформаційного, репродуктивного та діяльнісного компонентів, спрямування підлітків на розв'язання завдань успішної соціалізацію через змістовне дозвілля, формування потреби в передачі здобутого досвіду підліткам.

Аналіз результатів дослідження дозволив нам також зауважити, що, діяльність клубного об'єднання за місцем проживання повинна бути співвіднесена з діяльністю всіх соціальних інститутів. На основі творчої співпраці повинна відбутися координація діяльності центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, позашкільних і культурно-просвітніх об'єднань, громадських організацій, при цьому соціальна-виховна роль клубного об'єднання за місцем проживання в педагогізації мікросередовища повинна бути провідною.

Зауважимо, що специфічні особливості і співвідношення організаційних, методичних, координаційних функцій можуть мінятися залежно від педагогічної ситуації у районі й етапів розвитку клубного об'єднання.

Як показало наше дослідження і проведений експеримент, координація діяльності клубного об'єднання за місцем проживання з виховними інститутами соціального середовища детермінується етапами його розвитку.

Створення клубів-супутників, клубів-філій, культзакладів, добровільних організацій громадян на основі клубних об'єднань за місцем проживання сприятиме організації дозвілля підлітків; стимулюватиме розвиток інтересів школярів до проблем мистецтва, науки, техніки, спорту; суттєво поліпшить кадрові і матеріальні можливості клубних об'єднань за місцем проживання.

Нарешті, комплексний тип клубного об'єднання за місцем проживання дозволив би об'єднати дорослих і дітей, інтегрувати всі напрямки взаємодії з соціальним середовищем мікрорайону. Детермінантою цього процесу виступає активність самого населення.

Залучення дорослого населення мікрорайону, батьків до соціально-виховної роботи в клубному об'єднанні має особливе значення. Ефективність цієї роботи стала особливо помітна в процесі створення соціально-педагогічного паспорта району, у якому була зібрана інформація про кращих людей: героїв війни, праці, письменників, акторах, художниках тощо, тобто людей, що утворюють виховний арсенал мікросередовища. Залучення їх до участі в діяльності клубного

об'єднання за місцем проживання створює умови для формування громадської Ради клубного об'єднання за місцем проживання. Діяльність Ради надалі регулює взаємозв'язок клубного об'єднання із територіальною громадою що, дозволяє їй стати співорганізатором усіх проведених у мікрорайоні заходів.

Проведене дослідження дозволило помітити, що в рамках єдиної соціально-виховної системи організація дозвілля підлітків за місцем проживання займає важливе місце і реалізується в тих же державних і суспільних інститутах, що і уся виховна діяльність у цілому.

Функція сприяння організації дозвіллевої діяльності за місцем проживання властива великій кількості закладів і організацій, має тенденцію до переростання у функцію здійснення соціально-виховної роботи. Найбільш численну групу закладів, що здійснюють соціально-освітню роботу з підлітками, складають заклади культури, Будинки, Палаці культури, Палац та будинки творчості дітей та юнацтва, музичні, художні, спортивні школи тощо. Дослідження показало, що незалежно, від того, чи є названі заклади в структурі міського або районного підпорядкування, їхня провідна функція в більшості випадків може реалізувати в клубному об'єднанні за місцем проживання. Таким чином, саме клубна форма за місцем проживання є реальною базою взаємодії соціальних інститутів по організації змістовного дозвілля підлітків за місцем проживання, і клубні об'єднання за місцем проживання можуть бути опорними у розв'язанні завдань успішної соціалізації особистості підлітка.

Малков Д. Ю. Ефективність соціально-педагогічних умов формування якостей особистості підлітків

В статті розкрито ефективність соціально-педагогічних умов формування якостей особистості підлітків. Практична перевірка ефективності соціально-педагогічних умов щодо формування якостей особистості підлітків в соціалізуючому процесі відбувалась через набуття соціально-педагогічних знань педагогами-організаторами клубних об'єднань за місцем проживання. Проаналізовано механізми включення соціальних-педагогів, педагогів клубів за місцем проживання не лише у процес оволодіння знаннями, а й у практичну діяльність. Виявлено що клубна форма за місцем проживання є реальною базою взаємодії соціальних інститутів по організації змістовного дозвілля підлітків за місцем проживання.

Ключові слова: соціально-педагогічні умови, якості особистості підлітків, ефективність соціально-педагогічних умов, змістовне дозвілля підлітків.

Малков Д. Ю. Эффективность социально-педагогических условий формирования качеств личности подростков

В статье рассматривается эффективность социально-педагогических условий формирования качеств личности подростков.

Практическая проверка эффективности социально-педагогических условий формирования качеств личности подростков в процессе социализации путем приобретения социально-педагогических знаний педагогами-организаторами клубных объединений по месту жительства. Анализируются механизмы привлечения социальных педагогов, педагогов клубов по месту жительства не только в процесс приобретения знаний, но и в практическую деятельность.

Ключевые слова: социально-педагогические условия, качества личности подростков, эффективность социально-педагогических условий, содержательный досуг подростков.

Malkov D. Yu. Efficiency Socially-pedagogical Conditions of Formation of Qualities of the Identity of Teenagers

In article it is opened efficiency socially-pedagogical conditions of formation of qualities of the identity of teenagers. Practical check of efficiency socially-pedagogical conditions on formation of qualities of the identity of teenagers in socializing process happened through acquisition socially-pedagogical knowledge teachers – organizers of club associations in a residence. Mechanisms of inclusion of the social-teachers, club's teachers in a residence not only in process of mastering by knowledge, but also in practical activities are analysed. It is revealed that the club's form in a residence is real base of interaction of social institutes on the organization of substantial leisure of teenagers for a residence.

Key words: socially-pedagogical conditions, qualities of the identity of teenagers, efficiency socially-pedagogical conditions, substantial leisure of teenagers.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ковчина І. М.

УДК 364-785.14-053.9:2-483

О. Ю. Новікова

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОГРАМА АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ В СТАЦІОНАРНИХ ЗАКЛАДАХ
СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Соціалізація людини, зокрема людини похилого віку, в умовах інформаційного суспільства відрізняється від попередніх епох тим, що вона пов'язана, в першу чергу, з особливостями динамічної соціокультурної реальності інформаційного суспільства. Процес старіння